

ZAREJESTROWANY ZWIĄZEK PARTNERSKI A MAŁŻEŃSTWO

Jakub Pawliczak

MONOGRAFIE LEX

LEX

a Wolters Kluwer business

ZAREJESTROWANY ZWIĄZEK PARTNERSKI A MAŁŻEŃSTWO

Jakub Pawliczak

Zamów książkę w księgarni internetowej

proinfo.pl
księgarnia internetowa

LEX

a Wolters Kluwer business

Warszawa 2014

Stan prawny na 10 lipca 2014 r.

Recenzent

Dr hab., prof. UW Mirosław Wyrzykowski

Wydawca

Monika Pawłowska

Redaktor prowadzący

Joanna Cybulska

Łamanie

Wolters Kluwer

Układ typograficzny

Marta Baranowska

.....
Ta książka jest wspólnym dziełem twórcy i wydawcy. Prosimy, byś przestrzegał przysługujących
im praw. Książkę możesz udostępnić osobom bliskim lub osobiście znanym, ale nie publikuj jej
w internecie. Jeśli cytujesz fragmenty, nie zmieniaj ich treści i koniecznie zaznacz, czyje to dzieło.
A jeśli musisz skopiować część, rób to jedynie na użytek osobisty.
.....

prawolubni

SZANUJMY PRAWO I WŁASNOŚĆ

Więcej na www.legalnakultura.pl

POLSKA IZBA KSIĄŻKI

© Copyright by

Wolters Kluwer SA, 2014

ISBN 978-83-264-3370-2

ISSN 1897-4392

Wydane przez:

Wolters Kluwer SA

Dział Praw Autorskich

01-208 Warszawa, ul. Przykopywa 33

tel. 22 535 82 00, fax 22 535 81 35

e-mail: ksiazki@wolterskluwer.pl

www.wolterskluwer.pl

księgarnia internetowa www.profinfo.pl

Spis treści

Wykaz skrótów / 15

Wstęp / 23

Rozdział I

Prawo wobec związków osobistych na przełomie XX i XXI w. / 29

1. Od dekryminalizacji do „inflacji” prawa regulującego związki osobiste / 29
2. Geneza prawna zarejestrowanego związku partnerskiego / 31
  - 2.1. Rejestracja partnerstw domowych w USA / 31
  - 2.2. Rejestracja związków niemażeńskich w państwach europejskich / 35
  - 2.3. Duńskie zarejestrowane partnerstwo z 1989 r. / 37
    - 2.3.1. Geneza duńskiego zarejestrowanego partnerstwa / 37
    - 2.3.2. Duńska ustawa o zarejestrowanym partnerstwie z 1989 r. / 38
    - 2.3.3. Zarejestrowane partnerstwo a małżeństwo w ustawodawstwie duńskim z 1989 r. / 40
    - 2.3.4. Charakterystyka duńskiego zarejestrowanego partnerstwa z 1989 r. / 41
3. Geneza prawna „małżeństwa osób tej samej płci” / 43
  - 3.1. Przesłanka różnicy płci nupturientów w końcu XX w. / 43
  - 3.2. Geneza prawna „małżeństw osób tej samej płci” w systemach *common law* / 43
  - 3.3. Geneza prawna „małżeństw osób tej samej płci” w systemach prawa cywilnego / 46
4. Regulacja prawna związków nieformalnych / 49
  - 4.1. Pojęcie związku nieformalnego (faktycznego) / 49
  - 4.2. Rozwój regulacji prawnej związków nieformalnych / 52

Rozdział II

Społeczne oraz teoretyczno-prawne uwarunkowania regulacji związków osobistych / 57

1. Zarys uwarunkowań społecznych regulacji związków osobistych / 57
  - 1.1. Rozwój alternatywnych form życia rodzinnego / 57
  - 1.2. Upowszechnienie się kohabitacji (związków nieformalnych) / 59
  - 1.3. Wzrost akceptacji społecznej związków osób tej samej płci oraz reakcja prawa na to zjawisko / 61
  - 1.4. Zmiana charakteru relacji między małżonkami / 65
2. Zarys uwarunkowań teoretyczno-prawnych regulacji związków osobistych / 68
  - 2.1. Indywidualizm oraz autonomia jednostki w prawie rodzinnym / 68
  - 2.2. Funkcjonalne podejście prawa do związków osobistych / 70
  - 2.3. Równościowe („antydiskryminacyjne”) podejście prawa do związków osobistych / 73
  - 2.4. Tradycyjne (konserwatywne) podejście prawa do związków osobistych / 75

Rozdział III

Charakter prawny zarejestrowanego związku partnerskiego / 79

1. Pojęcie oraz rozwój regulacji zarejestrowanego związku partnerskiego / 79
  - 1.1. Pojęcie zarejestrowanego związku partnerskiego / 79
  - 1.2. Zarejestrowany związek partnerski w ujęciu prawnoporównawczym / 81
2. Charakterystyka zarejestrowanego związku partnerskiego / 82
  - 2.1. Definicje oraz cechy konstrukcyjne zarejestrowanego związku partnerskiego / 82
  - 2.2. Zarejestrowany związek partnerski jako instytucja prawna / 83
  - 2.3. Zarejestrowany związek partnerski jako związek formalny / 86

- 2.4. Zarejestrowany związek partnerski jako związek „niemałżeński”, aczkolwiek oparty na modelu normatywnym charakterystycznym dla małżeństwa / **87**
- 2.5. Zarejestrowany związek partnerski jako związek cywilny (instytucja prawa prywatnego) / **88**
- 2.6. Zarejestrowany związek partnerski jako związek dwóch osób (monogamiczny) / **90**
3. Typy zarejestrowanego związku partnerskiego / **91**
  - 3.1. Trzy typy zarejestrowanego związku partnerskiego / **91**
  - 3.2. Zarejestrowane związki partnerskie typu „kontraktowego” / **92**
  - 3.3. Zarejestrowane związki partnerskie typu „małżeństwo-minus” / **92**
  - 3.4. Zarejestrowane związki partnerskie typu „quasi-małżeństwo” / **94**
4. Klasyfikacje związków osobistych / **94**
  - 4.1. Prawo związków (osobistych) / **94**
  - 4.2. Doktrynalne klasyfikacje związków osobistych / **95**
  - 4.3. Proponowana klasyfikacja związków osobistych / **99**

Rozdział IV

Zarejestrowane związki partnerskie typu „kontraktowego” / 102

1. Francuski cywilny pakt solidarności a małżeństwo / **102**
  - 1.1. Geneza oraz regulacja cywilnego paktu solidarności we Francji / **102**
  - 1.2. Cywilny pakt solidarności a małżeństwo w prawie francuskim / **104**
    - 1.2.1. Zawarcie (rejestracja) związku / **104**
    - 1.2.2. Stosunki osobiste oraz majątkowe między stronami / **108**
    - 1.2.3. Wymiar rodzicielski związku / **118**
    - 1.2.4. Ustanie związku / **119**
  - 1.3. Charakterystyka francuskiego cywilnego paktu solidarności / **120**
2. Belgijska ustawowa kohabitacja a małżeństwo / **125**
  - 2.1. Geneza oraz regulacja ustawowej kohabitacji w Belgii / **125**
  - 2.2. Ustawowa kohabitacja a małżeństwo w prawie belgijskim / **126**

- 2.2.1. Zawarcie (rejestracja) związku / 126
- 2.2.2. Stosunki osobiste oraz majątkowe między stronami / 129
- 2.2.3. Wymiar rodzicielski związku / 135
- 2.2.4. Ustanie związku / 137
- 2.3. Charakterystyka belgijskiej ustawowej kohabitacji / 138

Rozdział V

Zarejestrowane związki partnerskie typu „małżeństwo-minus” / 140

1. Niemieckie zarejestrowane partnerstwo życiowe a małżeństwo / 140
  - 1.1. Geneza oraz regulacja zarejestrowanego partnerstwa życiowego w Niemczech / 140
  - 1.2. Zarejestrowane partnerstwo życiowe a małżeństwo w prawie niemieckim / 142
    - 1.2.1. Zawarcie (rejestracja) związku / 142
    - 1.2.2. Stosunki osobiste oraz majątkowe między stronami / 145
    - 1.2.3. Wymiar rodzicielski związku / 150
    - 1.2.4. Ustanie związku / 153
  - 1.3. Charakterystyka niemieckiego zarejestrowanego partnerstwa życiowego / 155
2. Szwajcarskie zarejestrowane partnerstwo a małżeństwo / 157
  - 2.1. Geneza oraz regulacja zarejestrowanego partnerstwa w Szwajcarii / 157
  - 2.2. Zarejestrowane partnerstwo a małżeństwo w prawie szwajcarskim / 159
    - 2.2.1. Zawarcie (rejestracja) związku / 159
    - 2.2.2. Stosunki osobiste oraz majątkowe między stronami / 162
    - 2.2.3. Wymiar rodzicielski związku / 167
    - 2.2.4. Ustanie związku / 169
  - 2.3. Charakterystyka szwajcarskiego zarejestrowanego partnerstwa / 170
3. Irlandzkie partnerstwo cywilne a małżeństwo / 171
  - 3.1. Geneza oraz regulacja partnerstwa cywilnego w Irlandii / 171
  - 3.2. Partnerstwo cywilne a małżeństwo w prawie irlandzkim / 174

- 3.2.1. Zawarcie (rejestracja) związku / 174
- 3.2.2. Stosunki osobiste oraz majątkowe między stronami / 176
- 3.2.3. Wymiar rodzicielski związku / 179
- 3.2.4. Ustanie związku / 180
- 3.3. Charakterystyka irlandzkiego partnerstwa cywilnego / 182

Rozdział VI

Zarejestrowane związki partnerskie typu „quasi-mażeństwo” / 183

- 1. Nordyckie zarejestrowane partnerstwa a małżeństwo / 183
  - 1.1. Geneza oraz regulacja zarejestrowanych partnerstw w państwach nordyckich / 183
  - 1.2. Zarejestrowane partnerstwo a małżeństwo w ujęciu nordyckim / 185
    - 1.2.1. Zawarcie (rejestracja) związku / 185
    - 1.2.2. Stosunki osobiste oraz majątkowe między stronami / 186
    - 1.2.3. Wymiar rodzicielski związku / 187
    - 1.2.4. Ustanie związku / 189
  - 1.3. Charakterystyka nordyckiego modelu zarejestrowanego partnerstwa / 189
- 2. Holenderskie zarejestrowane partnerstwo a małżeństwo / 191
  - 2.1. Geneza oraz regulacja zarejestrowanego partnerstwa w Holandii / 191
  - 2.2. Zarejestrowane partnerstwo a małżeństwo w prawie holenderskim / 193
    - 2.2.1. Zawarcie (rejestracja) związku / 193
    - 2.2.2. Stosunki osobiste oraz majątkowe między stronami / 195
    - 2.2.3. Wymiar rodzicielski związku / 197
    - 2.2.4. Ustanie związku / 200
  - 2.3. Charakterystyka holenderskiego zarejestrowanego partnerstwa / 203
- 3. Brytyjskie partnerstwo cywilne a małżeństwo / 203
  - 3.1. Geneza oraz regulacja partnerstwa cywilnego w Wielkiej Brytanii / 203
  - 3.2. Partnerstwo cywilne a małżeństwo w prawie brytyjskim / 206
    - 3.2.1. Zawarcie (rejestracja) związku / 206

- 3.2.2. Stosunki osobiste oraz majątkowe między stronami / **211**
- 3.2.3. Wymiar rodzicielski związku / **214**
- 3.2.4. Ustanie związku / **216**
- 3.3. Charakterystyka brytyjskiego partnerstwa cywilnego / **218**

Rozdział VII

Zarejestrowany związek partnerski a małżeństwo w polskich projektach ustaw / 221

- 1. Uwagi wprowadzające / **221**
- 2. Projekt ustawy o rejestrowanych związkach partnerskich z dnia 10 grudnia 2003 r. / **222**
  - 2.1. Geneza, założenia oraz kształt normatywny projektu / **222**
  - 2.2. Projektowany rejestrowany związek partnerski a małżeństwo / **223**
    - 2.2.1. Zawarcie (rejestracja) związku / **223**
    - 2.2.2. Stosunki osobiste oraz majątkowe między stronami / **224**
    - 2.2.3. Wymiar rodzicielski związku / **226**
    - 2.2.4. Ustanie związku / **226**
  - 2.3. Charakterystyka projektu ustawy o rejestrowanych związkach partnerskich z dnia 10 grudnia 2003 r. / **228**
- 3. Senacki projekt ustawy o rejestrowanych związkach między osobami tej samej płci z dnia 22 grudnia 2004 r. / **228**
  - 3.1. Geneza, założenia oraz kształt normatywny projektu / **228**
  - 3.2. Projektowany rejestrowany związek między osobami tej samej płci a małżeństwo / **230**
    - 3.2.1. Zawarcie (rejestracja) związku / **230**
    - 3.2.2. Stosunki osobiste oraz majątkowe między stronami / **231**
    - 3.2.3. Wymiar rodzicielski związku / **233**
    - 3.2.4. Ustanie związku / **233**
  - 3.3. Charakterystyka projektu ustawy o rejestrowanych związkach między osobami tej samej płci z dnia 22 grudnia 2004 r. / **234**
- 4. Poselski projekt ustawy o umowie związku partnerskiego z dnia 19 maja 2011 r. / **234**
  - 4.1. Geneza, założenia oraz kształt normatywny projektu / **234**

-
- 4.2. Projektowana umowa związku partnerskiego a małżeństwo / **236**
    - 4.2.1. Zawarcie (rejestracja) związku / **236**
    - 4.2.2. Stosunki osobiste oraz majątkowe między stronami / **237**
    - 4.2.3. Wymiar rodzicielski związku / **239**
    - 4.2.4. Ustanie związku / **239**
  - 4.3. Charakterystyka projektu ustawy o umowie związku partnerskiego z dnia 19 maja 2011 r. / **240**
  - 5. Poselski projekt ustawy o związkach partnerskich z dnia 16 lutego 2012 r. (złożony ponownie dnia 1 lipca 2013 r.) / **241**
    - 5.1. Geneza, założenia oraz kształt normatywny projektu / **241**
    - 5.2. Projektowany związek partnerski a małżeństwo / **242**
      - 5.2.1. Zawarcie (rejestracja) związku / **242**
      - 5.2.2. Stosunki osobiste oraz majątkowe między stronami / **244**
      - 5.2.3. Wymiar rodzicielski związku / **246**
      - 5.2.4. Ustanie związku / **247**
    - 5.3. Charakterystyka projektu ustawy o związkach partnerskich z dnia 16 lutego 2012 r. (złożonego ponownie dnia 1 lipca 2013 r.) / **248**
  - 6. Poselski projekt ustawy o związkach partnerskich z dnia 22 maja 2012 r. (złożony ponownie dnia 29 stycznia 2013 r.) / **249**
    - 6.1. Geneza, założenia oraz kształt normatywny projektu / **249**
    - 6.2. Projektowany związek partnerski a małżeństwo / **250**
      - 6.2.1. Zawarcie (rejestracja) związku / **250**
      - 6.2.2. Stosunki osobiste oraz majątkowe między stronami / **251**
      - 6.2.3. Wymiar rodzicielski związku / **253**
      - 6.2.4. Ustanie związku / **253**
    - 6.3. Charakterystyka projektu ustawy o związkach partnerskich z dnia 22 maja 2012 r. (złożonego ponownie dnia 29 stycznia 2013 r.) / **254**
  - 7. Poselski projekt ustawy o umowie związku partnerskiego z dnia 29 sierpnia 2012 r. / **255**
    - 7.1. Geneza, założenia oraz kształt normatywny projektu / **255**
    - 7.2. Projektowana umowa związku partnerskiego a małżeństwo / **256**
      - 7.2.1. Zawarcie (rejestracja) związku / **256**

- 7.2.2. Stosunki osobiste oraz majątkowe między stronami / **258**
- 7.2.3. Wymiar rodzicielski związku / **262**
- 7.2.4. Ustanie związku / **263**
- 7.3. Charakterystyka projektu ustawy o umowie związku partnerskiego z dnia 29 sierpnia 2012 r. / **263**

Rozdział VIII

Małżeństwo zawarte przez osoby tej samej oraz różnej płci / 265

- 1. Małżeństwo zawarte przez osoby tej samej płci / **265**
- 2. Regulacja „małżeństw osób tej samej płci” / **267**
- 3. Podobieństwa i różnice między małżeństwem zawartym przez osoby tej samej oraz odmiennej płci / **273**
  - 3.1. Uwagi ogólne / **273**
  - 3.2. Zawarcie małżeństwa / **274**
  - 3.3. Wymiar rodzicielski małżeństwa / **277**
- 4. Charakterystyka małżeństwa zawartego przez osoby tej samej płci / **281**

Rozdział IX

Podobieństwa i różnice między zarejestrowanym związkiem partnerskim a małżeństwem w prawie cywilnym / 285

- 1. Uwagi wprowadzające / **285**
- 2. Miejsce i metoda regulacji związku / **285**
  - 2.1. Usytuowanie przepisów regulujących związek formalny a jego charakter prawny / **285**
  - 2.2. Stosowanie przepisów odsyłających / **287**
- 3. Nazwa związku formalnego a jego charakter prawny / **290**
- 4. Przesłanki oraz przeszkody zawarcia związku / **294**
  - 4.1. Przesłanka dotycząca płci stron związku / **294**
  - 4.2. Przeszkody zawarcia związku / **295**
  - 4.3. Brak przesłanki faktycznego wspólnego życia stron / **298**
- 5. Sposób zawarcia (rejestracji) związku oraz zmiana stanu cywilnego / **299**
  - 5.1. Sposób zawarcia (rejestracji) związku / **299**
  - 5.2. Zmiana stanu cywilnego stron związku / **301**
- 6. Stosunki osobiste między stronami / **302**
- 7. Stosunki majątkowe między stronami / **304**
- 8. Sytuacja stron związku w prawie spadkowym / **307**

9. Wymiar rodzicielski związku / **308**
  - 9.1. Prawa i obowiązki względem dziecka drugiej strony związku / **308**
  - 9.2. Ustalenie pochodzenia dziecka oraz dostęp do medycznie wspomaganey prokreacji / **310**
  - 9.3. Prawo do przysposobienia / **312**
10. Ustanie związku / **315**
11. Zarejestrowany związek partnerski a małżeństwo w prawie cywilnym – uwagi podsumowujące / **316**

Rozdział X

Zakres swobody regulacyjnej ustawodawcy zwykłego w instytucjonalizacji związków partnerskich oraz postulaty *de lege ferenda* / 320

1. Uwagi wprowadzające / **320**
2. Cywilnoprawne uwarunkowania instytucjonalizacji związków partnerskich / **322**
  - 2.1. Instytucjonalizacja związków partnerskich w świetle funkcji prawa cywilnego (rodzinnego) / **322**
  - 2.2. Zbliżanie zarejestrowanych związków partnerskich do małżeństwa jako skutek ich cywilnoprawnej natury / **325**
3. Prawnomiędzynarodowe uwarunkowania instytucjonalizacji związków partnerskich / **327**
  - 3.1. Wpływ Europejskiej Konwencji Praw Człowieka oraz orzecznictwa Trybunału w Strasburgu / **327**
  - 3.2. Wpływ prawa europejskiego oraz orzecznictwa Trybunału w Luksemburgu / **334**
4. Konstytucyjne uwarunkowania instytucjonalizacji związków partnerskich / **337**
  - 4.1. Znaczenie norm konstytucyjnych / **337**
  - 4.2. Art. 18 Konstytucji RP jako gwarancja instytucjonalna małżeństwa / **338**
  - 4.3. Art. 18 Konstytucji RP jako norma programowa formułująca obowiązek prawodawczy w zakresie opieki i ochrony małżeństwa / **343**
  - 4.4. Konstytucyjna dopuszczalność instytucjonalizacji związków partnerskich osób różnej płci / **346**
  - 4.5. Konstytucyjna dopuszczalność instytucjonalizacji związków partnerskich osób tej samej płci / **350**

- 4.6. Konstytucyjna dopuszczalność różnicowania praw i obowiązków zarejestrowanych partnerów oraz małżonków – zarys problematyki / 357
- 5. Model zarejestrowanego związku partnerskiego dla Polski – postulaty *de lege ferenda* / 361

Zakończenie / 367

Bibliografia / 371

Orzecznictwo / 395

Wykaz skrótów

Akty prawne

- EKPC** Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności sporządzona w Rzymie dnia 4 listopada 1950 r. (Dz. U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284 z późn. zm.)
- k.c.** ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (tekst jedn.: Dz. U. z 2014 r. poz. 121 z późn. zm.)
- k.c.b.** kodeks cywilny belgijski (Code civil)
- k.c.fr.** kodeks cywilny francuski z 1804 r. (Code civil)
- k.c.h.** kodeks cywilny holenderski z 1838 r. (Burgerlijk Wetboek)
- k.c.n.** kodeks cywilny niemiecki z 1896 r. (Bürgerliches Gesetzbuch)
- k.c.sz.** kodeks cywilny szwajcarski z 1907 r. (Zivilgesetzbuch, Code civil)
- Konstytucja RP** Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. Nr 78, poz. 483 z późn. zm.)
- k.r.o.** ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy (tekst jedn.: Dz. U. z 2012 r. poz. 788 z późn. zm.)
- p.a.s.c.** ustawa z dnia 29 września 1986 r. – Prawo o aktach stanu cywilnego (tekst jedn.: Dz. U. z 2011 r. Nr 212, poz. 1264 z późn. zm.)

- u.p.c.br.** brytyjska ustawa z dnia 18 listopada 2004 r. o partnerstwie cywilnym (Civil Partnership Act 2004)
- u.p.c.ir.** irlandzka ustawa nr 24 z dnia 19 lipca 2010 r. o partnerstwie cywilnym oraz niektórych prawach i obowiązkach konkubentów (Civil Partnership and Certain Rights and Obligations of Cohabitants Act 2010)
- u.p.ż.** niemiecka ustawa z dnia 16 lutego 2001 r. o partnerstwie życiowym (Lebenspartnerschaftsgesetz)
- u.z.p.d.** duńska ustawa nr 372 z dnia 7 czerwca 1989 r. o zarejestrowanym partnerstwie (Lov om registreret partnerskab)
- u.z.p.sz.** szwajcarska ustawa federalna z dnia 18 czerwca 2004 r. o zarejestrowanym partnerstwie między osobami tej samej płci (Loi fédérale sur le partenariat enregistré entre personnes du même sexe)

Czasopisma*

ALF	Amsterdam Law Forum
Am.J.Comp.L.	American Journal of Comparative Law
B.C.Third World L.J.	Boston College Third World Law Journal
B.U.L.Rev.	Boston University Law Review
B.Y.U.J.Pub.L.	Brigham Young University Journal of Public Law
Can.J.Fam.L.	Canadian Journal of Family Law
Can.J.Hum.Rts.	Canadian Journal of Human Rights
Cardozo L.Rev.	Cardozo Law Review

---

* Skróty czasopism anglojęzycznych zgodnie z „Cardiff Index to Legal Abbreviations”, www.legalabbrevs.cardiff.ac.uk/

C.B.R.	Canadian Bar Review (La Revue du Barreau canadien)
CFLQ	Child and Family Law Quarterly
C.J.Q.	Civil Justice Quarterly
C.L.J.	Cambridge Law Journal
Colum.J.Eur.L.	Columbia Journal of European Law
DJGLP	Duke Journal of Gender Law & Policy
D.U.L.J.	Dublin University Law Journal
Edin.L.R.	Edinburgh Law Review
EJCL	Electronic Journal of Comparative Law
E.J.L.R.	European Journal of Law Reform
EPS	Europejski Przegląd Sądowy
Fam Law	Family Law
Fam.L.Q.	Family Law Quarterly
FCR	Family Court Review
For. Iur.	Forum Iuridicum
For. Prawn.	Forum Prawnicze
GLJ	German Law Journal
Harv.J.L.& Pub.Pol'y	Harvard Journal of Law & Public Policy
Hofstra L.Rev.	Hofstra Law Review
H.R.L. Rev.	Human Rights Law Review
ICCL SS	Irish Council for Civil Liberties Seminar Series
ICLQ	International & Comparative Law Quarterly
IFL	International Family Law
I.J.C.L.	International Journal of Constitutional Law
IJLPF	International Journal of Law, Policy and the Family
IJLS	Irish Journal of Legal Studies
Ind.R.	Independent Review
Int. J.L.C.	International Journal of Law in Context

J.A.A.M.L.	Journal of the American Academy of Matrimonial Lawyers
JDI	Journal du Droit International
J.Gender Soc.Pol'y & L.	Journal of Gender, Social Policy & the Law
JGRJ	Journal of Gender, Race & Justice
JILIR	Journal of International Law and International Relations
JLFS	Journal of Law & Family Studies
J.L.& Pol'y	Journal of Law & Policy (Washington University)
JLPP	Rutgers Journal of Law & Public Policy
JSWFL	Journal of Social Welfare and Family Law
Jur.	Jurysta
KPPryw.	Kwartalnik Prawa Prywatnego
KPPubl.	Kwartalnik Prawa Publicznego
L.& Pol'y	Law & Policy (Wiley)
La.L.Rev.	Louisiana Law Review
LS	Legal Studies
McGeorge L.Rev.	McGeorge Law Review
Mich.L.Rev.	Michigan Law Review
MLR	Modern Law Review
MoP	Monitor Prawniczy
New Eng.L.Rev.	New England Law Review
NLJ	New Law Journal
Notre Dame L.Rev.	Notre Dame Law Review
PAK	Prawo – Administracja – Kościół
Pal.	Palestra
PiP	Państwo i Prawo
PiZS	Praca i Zabezpieczenie Społeczne
PPE	Przegląd Prawa Europejskiego

PPPM	Problemy Prawa Prywatnego Międzynarodowego
PPUW	Przegląd Prawniczy Uniwersytetu Warszawskiego
Pr. Kan.	Prawo Kanoniczne
Prz. Leg.	Przegląd Legislacyjny
Prz. Sejm.	Przegląd Sejmowy
PS	Przegląd Sądowy
RD McGill	Revue de Droit de McGill
Rej.	Rejent
RFDC	Revue Française de Droit Constitutionnel
RFS	Revue Française de Sociologie
RIDC	Revue Internationale de Droit Compare
RPEiS	Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny
RTDCiv.	Revue Trimestrielle de Droit Civil
RTDH	Revue Trimestrielle des Droits de l'Homme
SAJHR	South African Journal on Human Rights
SC	Studia Cywilistyczne
Sc.St.L.	Scandinavian Studies in Law
SDILJ	San Diego International Law Journal
SIL	Studia Iuridica Lublinensia
SJCRCL	Stanford Journal of Civil Rights and Civil Liberties
SP	Studia Prawnicze
SPP	Studia Prawa Prywatnego
UCLA L.Rev.	University of California, Los Angeles Law Review
U.Haw.L.Rev.	University of Hawaii Law Review
ULR	Utrecht Law Review
USTLJ	University of St. Thomas Law Journal
Va.L.Rev.	Virginia Law Review

VUWLR	Victoria University of Wellington Law Review
Wis.L.Rev.	Wisconsin Law Review
Yale L.J.	Yale Law Journal

Wydawnictwa promulgacyjne

AC	Law Reports, Appeal Cases
ALL ER	All England Law Reports
BGBL.	Bundesgesetzblatt
BOE	Boletín Oficial del Estado
Dz. U.	Dziennik Ustaw
Dz. Urz.	Dziennik Urzędowy
EWHC	England & Wales High Court
IEHC	High Court of Ireland
JORF	Journal officiel de la République française
Journ. proc.	Journal des procès
MB	Moniteur belge
NJ	Nederlandse Jurisprudentie
N.W.2d	North Western Reporter, Second Series
OSAB	Orzecznictwo Sądów Apelacji Białostockiej
OSNC	Orzecznictwo Sądu Najwyższego – Izba Cywilna
OSNCP	Orzecznictwo Sądu Najwyższego – Izba Cywilna, Administracyjna, Pracy i Ubezpieczeń Społecznych
OSNCK	Orzecznictwo Sądu Najwyższego – Izba Cywilna i Karna
OTK-A	Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego; Zbiór Urzędowy, Seria A
RO	Recueil officiel du droit fédéral
RS	Recueil systématique du droit fédéral
SA	South African Law Reports

S.C.	Statutes of Canada
SCR	Supreme Court Reports (Canada)
SCUS	Supreme Court of the United States
Stb.	Staatsblad Van Het Koninkrijk der Nederlanden
UKHL	United Kingdom House of Lords
UKSC	United Kingdom Supreme Court

Inne skróty

al.	alinéa (ustęp, akapit)
BAS	Biuro Analiz Sejmowych
ETPC	Europejski Trybunał Praw Człowieka
FSK	Federalny Sąd Konstytucyjny (Bundesverfassungsgericht)
LEX	System informacji prawnej LEX, Wolters Kluwer Polska
PACS (pakt)	pacte civil de solidarité (cywilny pakt solidarności)
RP	Rzeczpospolita Polska
RPA	Republika Południowej Afryki
SN	Sąd Najwyższy RP
TK	Trybunał Konstytucyjny RP
TS UE	Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej
UE	Unia Europejska
USA	Stany Zjednoczone Ameryki
u.s.c.	urząd stanu cywilnego

Wstęp

Procesy społeczne, których wyrazem jest różnorodność form i funkcji związków osobistych nawiązywanych w społeczeństwach kultury zachodniej, na przełomie XX i XXI w. znalazły bezprecedensowe odzwierciedlenie na płaszczyźnie prawnej. Wcześniej niemal powszechnie jedynym związkiem osobistym prawnie regulowanym było małżeństwo, dostępne wyłącznie dla osób różnej płci, które uznawano za podstawową instytucję społeczną oraz prawną – fundament rodziny. Małżeństwu, jako związkowi formalnemu, przeciwstawiano faktyczne pożycie (konkubinat), które *per se* nie wywoływało skutków prawnych. Między tym ekstremum (małżeństwo) i minimum (związek faktyczny) regulacji prawnej istniała jurydyczna wolna przestrzeń. Współcześnie nie tylko przestrzeń ta jest coraz szczelniej wypełniana przez nowe formy prawnie relewantnych związków osobistych, lecz także małżeństwo i konkubinat poddane zostały redefinicji.

W ostatnich latach za granicą nasilił się proces instytucjonalizacji (formalizacji) związków osobistych. Geneza tego procesu wiąże się z dostrzeżeniem potrzeby zapewnienia dwóm osobom tej samej płci możliwości zawarcia związku rejestrowanego. W ten sposób wykształcił się nowy rodzaj formalnego związku osobistego, najczęściej określany mianem „zarejestrowanego związku partnerskiego”. W niektórych systemach prawnych związek ten jest dostępny także dla dwóch osób różnej płci, które uzyskały prawo wyboru rodzaju zawieranego związku rejestrowanego. Formalizacja związków partnerskich miała istotny wpływ na otwarcie małżeństwa dla dwóch osób tej samej płci, co nastąpiło dotychczas w kilkunastu państwach oraz w wielu amerykańskich stanach. Zarazem wzmożona w ostatnich latach regulacja skutków prawnych związków faktycznych, których stronom coraz częściej przyznawane są uprawnienia uprzednio zastrzeżone dla małżonków,

może powodować zatarcie wyraźnych dotychczas granic między związkami formalnymi a faktycznymi.

Instytucjonalizacja związków partnerskich stanowi nie tylko istotne zagadnienie prawne, lecz także społeczne, polityczne i kulturowe. Tocząca się w Polsce dyskusja na ten temat w ostatnich kilku latach uległa intensyfikacji z uwagi na wzrost liczby projektów ustaw o związkach partnerskich. Natomiast problemy wynikające z zarejestrowania za granicą związku partnerskiego zostały dostrzeżone przez polskie orzecznictwo sądowe. Analizie poddaje się także zasadność oraz dopuszczalność zbliżenia kształtu normatywnego ewentualnego zarejestrowanego związku partnerskiego do krajowej regulacji małżeństwa. Jednakże nazbyt często pomija się – jak mogłoby się wydawać – oczywisty fakt, że zarejestrowany związek partnerski, tak jak małżeństwo, stanowiłby przede wszystkim instytucję prawa cywilnego. Zawarcie związku partnerskiego poddałoby sferze zainteresowania prawa życie codzienne partnerów – ich stosunki osobiste i majątkowe, a także miałyby wpływ na stosunki partnerów z osobami trzecimi.

Zasadniczym celem monografii jest określenie charakteru prawnego zarejestrowanego związku partnerskiego przez porównanie tej instytucji prawa cywilnego z małżeństwem. Wstępne ustalenia badawcze doprowadziły do sformułowania tezy, że w każdej postaci normatywnej zarejestrowany związek partnerski wzorowany jest na instytucji małżeństwa oraz pełni taką samą podstawową funkcję jak małżeństwo – gwarantuje ochronę prawną osobom, które zdecydowały się na sformalizowanie wzajemnych relacji. Warto zaznaczyć, że w polskim piśmiennictwie prawniczym omawiane zagadnienie nie doczekało się opracowania monograficznego.

W monografii wykorzystano metodę formalno-dogmatyczną. Znaczną część rozważań zajmuje analiza źródeł prawa obcego, która wzbogacona została nawiązaniem do orzecznictwa sądowego oraz wypowiedzi doktryny. W braku krajowej regulacji zarejestrowanego związku partnerskiego naturalną platformę dla rozważań nad postawionym problemem zapewnia metoda prawno-porównawcza. Obecnie większość państw Unii Europejskiej przewiduje możliwość zawarcia zinstytucjonalizowanego związku przez osoby tej samej płci. Formalne związki partnerskie znane są w Ameryce Północnej i Południowej, Australii oraz Nowej Zelandii. Współcześnie trudno jest znaleźć drugą taką instytucję prawa rodzinnego, na której ukształtowanie i upowszechnienie tak istotny wpływ miałyby badania prawno-porównawcze. Za

granicą badania te są szeroko wykorzystywane w pracach legislacyjnych oraz dyskursie politycznym, społecznym i naukowym dotyczącym związków partnerskich. Odgrywają one istotną rolę z uwagi na przemierzanie się społeczeństwa, w szczególności w ramach Unii Europejskiej. Metoda komparatystyczna pozwala również – w kontekście doświadczeń zagranicznych – usytuować prezentowany problem na gruncie polskiego porządku prawnego, w którym zgłaszane są projekty ustaw zmierzające do instytucjonalizacji związków partnerskich.

Przyjęte założenia rzutowały na systematykę monografii oraz jej zakres merytoryczny.

W Rozdziale I przedstawiono zmianę w podejściu prawa do regulacji związków osobistych, która miała miejsce w państwach zachodnich na przełomie XX i XXI w. Omówiono genezę instytucji zarejestrowanego związku partnerskiego, która pojawiła się po raz pierwszy w 1989 r. w Danii, a także genezę otwarcia małżeństwa dla dwóch osób tej samej płci w systemach *common law* oraz prawa cywilnego. Zwrócono również uwagę na wzmoczoną regulację prawną związków faktycznych. W Rozdziale II zarysowano uwarunkowania społeczne oraz koncepcje teoretyczno-prawne, które legły u podstaw zmiany podejścia prawa do regulacji związków osobistych.

W Rozdziale III przedstawiono charakterystykę instytucji zarejestrowanego związku partnerskiego. W Rozdziałach IV–VI – w ramach trzech typów zarejestrowanych związków partnerskich – szczegółowej analizie zostały poddane najbardziej reprezentatywne rozwiązania prawa obcego, które porównano z przepisami prawa małżeńskiego. W pierwszej kolejności omówiono regulacje przyznające partnerom najmniej uprawnień, a zarazem przewidujące najwięcej różnic między zarejestrowanym związkiem partnerskim a małżeństwem. Następnie opracowano rozwiązania prawa obcego, które są bardzo zbliżone do regulacji prawnej małżeństwa.

W konsekwencji Rozdział IV dotyczy zarejestrowanych związków partnerskich typu „kontraktowego”, czyli instytucji wykształconych we Francji oraz w Belgii. W Rozdziale V analizie poddano zarejestrowane związki partnerskie typu „małżeństwo-minus”, na przykładzie regulacji niemieckiej, szwajcarskiej oraz irlandzkiej. W Rozdziale VI wyróżniono zarejestrowane związki partnerskie typu „quasi-małżeństwo”. Przedstawione zostały zbliżone rozwiązania nordyckie (Dania, Norwegia, Szwecja, Islandia, Finlandia), brytyjskie (Anglia i Walia, Szkocja, Irlandia Północna), a także regulacja holenderska.

Natomiast w Rozdziale VII – na tle krajowego prawa małżeńskiego – krytycznej analizie poddano polskie projekty ustaw o związkach partnerskich.

W Rozdziałach IV–VII, dla ułatwienia analizy porównawczej omawianych zagadnień, zastosowano zbliżony układ podrozdziałów, odzwierciedlający wyróżnione – szeroko rozumiane – płaszczyzny badawcze, tj.: zawarcie (rejestrację) związku, stosunki osobiste i majątkowe między stronami, „wymiar rodzicielski” związku oraz ustanie związku.

W Rozdziale VIII analizie komparatystycznej poddano charakter prawny małżeństwa, które może zostać zawarte przez dwie osoby, bez względu na ich płeć. Zwrócono uwagę na rozwiązania holenderskie, belgijskie, hiszpańskie, kanadyjskie, norweskie, południowoafrykańskie, nowozelandzkie, francuskie, angielskie oraz szkockie.

Rozdział IX zawiera prawnoporównawczą syntezę oraz ocenę podobieństw i różnic między zarejestrowanym związkiem partnerskim a małżeństwem w prawie cywilnym.

W Rozdziale X rozprawy, przy uwzględnieniu doświadczeń zagranicznych, zwrócono uwagę na cywilnoprawne, międzynarodowe i konstytucyjne uwarunkowania instytucjonalizacji związków partnerskich, które wyznaczają granice swobody regulacyjnej ustawodawcy zwykłego. Umożliwiło to sformułowanie postulatów *de lege ferenda* w sprawie instytucjonalizacji związków partnerskich w polskim prawie cywilnym.

W badaniach komparatystycznych wykorzystano regulacje obowiązujące w państwach szeroko rozumianej kultury zachodu, w których zaobserwowany został proces instytucjonalizacji alternatywnych form związków osobistych. Uwzględniono rozwiązania należące do tradycji prawnej romańskiej, germańskiej, nordyckiej oraz anglosaskiej. Badania komparatystyczne miały na celu przedstawienie jak najszerszego obrazu wykształconych za granicą regulacji, co pozwoliło zidentyfikować uniwersalne elementy konstrukcyjne instytucji zarejestrowanego związku partnerskiego. Z uwagi na potrzebę utrzymania maksymalnej zwięzłości i jasności tekstu nie przedstawiono szczegółowo tych elementów regulacji zarejestrowanego związku partnerskiego, które nie różnią się od znanych i omówionych już w literaturze rozwiązań prawa małżeńskiego.

Rozważania skoncentrowano na zagadnieniach cywilnoprawnych, które w polskim systemie prawnym należałoby na ogół zaliczyć do dziedziny prawa rodzinnego materialnego. Zagadnienia prawa publicznego, w tym podatkowego i zabezpieczenia społecznego, zostały zasy-

gnalizowane. Uwarunkowania konstytucyjne oraz prawnomiędzynarodowe uwzględniono w zakresie, w jakim determinują swobodę regulacyjną ustawodawcy zwykłego w instytucjonalizacji związków partnerskich. Z uwagi na ograniczone ramy monografii nie przedstawiono zagadnień prawa prywatnego międzynarodowego oraz ściśle z nimi związanych wymagań dotyczących obywatelstwa lub stałego pobytu stawianych osobom, które chcą zawrzeć związek formalny. Problematyka ta nie jest jednak obca polskiej doktrynie prawa prywatnego międzynarodowego, a przeprowadzone badania mogą przyczynić się do jej dalszego rozwoju.

W rozprawie zaznaczone zostały istotne – w kontekście genezy omawianych rozwiązań – uwarunkowania polityczne i społeczne. Przyjęto jednak generalne założenie, że w szerszym zakresie ta złożona problematyka wymaga oddzielnego opracowania w oparciu o właściwą metodologię. Z tego samego powodu zrezygnowano z wykorzystywania wyników badań opinii społecznej oraz danych statystycznych dla oceny racjonalności wprowadzenia zarejestrowanego związku partnerskiego o określonym kształcie normatywnym. W opracowaniu prawniczym dotyczącym tak złożonych stosunków osobistych mogłoby to mieć jedynie charakter posiłkowy, co w przypadku wrażliwej społecznie problematyki narażałoby na zarzut wybiórczości.

Monografia podejmuje tematykę podatną na zmiany. Stan prawa polskiego i europejskiego uwzględniono na dzień 10 lipca 2014 r. Dołożono wszelkich starań, żeby w przypadku każdego z omówionych systemów prawa obcego uwzględnić stan prawny na drugi kwartał 2014 r. W miarę możliwości zwrócono również uwagę na zmiany ustawodawcze, które oczekują na wejście w życie.

***

Monografia powstała na bazie rozprawy doktorskiej obronionej z wyróżnieniem w październiku 2013 r. w Instytucie Prawa Cywilnego Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego.

Pragnę serdecznie podziękować promotorowi rozprawy doktorskiej oraz mojemu opiekunowi naukowemu – Panu Prof. dr. hab. Wojciechowi J. Kocotowi za zachęcenie mnie do podjęcia wymagającego tematu oraz ogromną pomoc i życzliwość, których udzielał mi w trakcie prac nad rozprawą doktorską i studiów doktoranckich.

Składam również serdeczne podziękowania Panu Prof. dr. hab. Krzysztofowi Pietrzykowskiemu oraz Panu Prof. dr. hab. Mirosła-

wowi Nazarowi – recenzentom rozprawy doktorskiej, których wnikliwe uwagi przyczyniły się do nadania jej obecnego kształtu.

Pragnę także wyrazić wdzięczność autorowi recenzji wydawniczej – Panu Prof. dr. hab. Mirosławowi Wyrzykowskiemu za życzliwą pomoc, która pozwoliła na oddanie do druku monografii.

Odrębnie i szczególnie dziękuję Kochanej Żonie Gosi za wsparcie oraz podjęcie trudu dbania o naszą rodzinę w niełatwym okresie intensywnej pracy naukowej.

Rozdział I

Prawo wobec związków osobistych na przelomie XX i XXI w.

1. Od dekryminalizacji do „inflacji” prawa regulującego związki osobiste

Przełom XX i XXI w. to okres wzmożonego zainteresowania prawa bliskimi relacjami interpersonalnymi, które można określić mianem „związków osobistych”. Proces ten pozostaje w opozycji do poprzedzającej go tendencji deregulacyjnej. Polegała ona na odstępowaniu od karania niektórych praktyk pożycia intymnego odbiegających od przyjętych w danym społeczeństwie wzorców obyczajowych. W szczególności dotyczyło to pożycia homoseksualnego, którego legalizacja w Europie i Ameryce Północnej miała miejsce niejednokrotnie dopiero w II połowie XX w., a nawet na początku obecnego stulecia (np. na Węgrzech w 1962 r., w Anglii w 1967 r., w Republice Federalnej Niemiec w 1969 r., w Rosji w 1993 r., w niektórych stanach USA w 2003 r.)¹. Warto zaznaczyć, że w Polsce już kodeks karny z 1932 r.² nie przewidywał kryminalizacji stosunków homoseksualnych³. Legalizacja stosunków

---

¹ Zob. T. Pietrzykowski, *Etyczne problemy prawa*, Warszawa 2011, s. 180–181; M. Nowacka, *Sytuacja prawna osób homoseksualnych a regulacja związków partnerskich na tle prawno-porównawczym*, Toruń 2004, s. 10–12; K. Waaldijk, *Patterns of Reform in the Legal Position of Same-Sex Partners in Europe*, *Can.J.Fam.L.* 2000, nr 1(17), s. 66–75.

² Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 11 lipca 1932 r. – Kodeks karny (Dz. U. Nr 60, poz. 571 z późn. zm.).

³ Zob. J. Stanley, *Kodeks karny II Rzeczypospolitej a dekryminalizacja zachowań homoseksualnych (w:) W kręgu nowożytnej i najnowszej historii ustroju Polski. Księga dedykowana Profesorowi Marianowi Kallasowi*, red. S. Godek, D. Makiła, M. Wilczek-Karczevska, Warszawa 2010, s. 801 i n.

intymnych między osobami dorosłymi oparta była na założeniu, że mają one charakter prywatny, a zatem nie powinny stanowić przedmiotu zainteresowania władzy publicznej, chyba że powodują zagrożenie dla zdrowia lub życia ich uczestników⁴.

Tymczasem współcześnie od państwa i stanowionego przez nie prawa wymaga się rozpoznawania i ochrony różnorodnych stosunków osobistych. W społeczeństwach zachodnich dynamiczny rozwój alternatywnych wobec tradycyjnie rozumianego małżeństwa form związków osobistych nie szedł w parze z ich regulacją. Dopiero w końcu XX w. zaobserwowany został proces instytucjonalizacji związków osobistych. Genezy prawnej tego procesu należy dopatrywać się w rozwiązaniach prawnych pozwalających na rejestrację związków faktycznych.

Początkowo instytucjonalizacja związków osobistych polegała na umożliwieniu dwóm osobom tej samej płci zawarcia nowego rodzaju związku formalnego o charakterze instytucji prawnej, określanego w polskiej literaturze mianem „zarejestrowanego związku partnerskiego”⁵. Związek ten miał stanowić substytut lub odpowiednik małżeństwa. Następnie w licznych ustawodawstwach zagwarantowano dwóm osobom tej samej płci prawo do zawarcia małżeństwa. Tym samym w wielu państwach niedługo po tym, jak związki dwóch osób tej samej płci zaczęły być uznawane za akceptowane zjawisko prywatne, zyskały również wymiar publiczny⁶. Ponadto w niektórych systemach prawnych wprowadzono rejestrowane związki partnerskie otwarte dla osób różnej płci, które uzyskały możliwość zawarcia związku formalnego alternatywnego wobec małżeństwa.

Wyształcenie się w kolejnych porządkach prawnych nowych rodzajów związków formalnych nie spowodowało osłabienia popularności związków faktycznych (nieformalnych). Partnerzy związków nieformalnych, nawet tych długotrwałych, na ogół nie są chronieni przez prawo na wypadek rozpadu związku lub śmierci partnera. Taki stan rzeczy niejednokrotnie okazuje się niekorzystny dla słabszego ekonomicznie partnera, w szczególności osoby, która poświęciła karierę zawodową

---

⁴ Tamże, s. 815–817; B. Banaszekwicz, *Problem konstytucyjnej oceny instytucjonalizacji związków homoseksualnych*, KPPryw. 2004, z. 2, s. 360–361. Zob. również wyrok ETPC z dnia 22 października 1981 r. w sprawie 7525/76, *Dudgeon v. Wielka Brytania*, LEX nr 80824.

⁵ Zob. uwagi terminologiczne w Rozdziale III.

⁶ Zob. B. Banaszekwicz, *Problem konstytucyjnej...*, s. 361; R. Sobański, *Związki partnerskie*, For. Iur. 2003, nr 2, s. 229.

dla zajmowania się domem lub dziećmi⁷. Zastosowanie dostępnych w obrocie powszechnym instrumentów prawa cywilnego do rozliczania stosunków majątkowych między partnerami, które zdeterminowane są łączącymi ich relacjami osobistymi, powoduje poważne trudności w każdym systemie prawa⁸. W konsekwencji na przełomie XX i XXI w. szerokiej regulacji prawnej zaczęto również poddawać pozostawanie w związkach faktycznych.

W związku z powyższym w ostatnich kilkunastu latach na płaszczyźnie prawnoporównawczej można zaobserwować „inflację” regulacji prawnej związków osobistych. Każdego roku kolejne prawodawstwa odchodzą od uprzednio uniwersalnie przyjmowanej dychotomii regulacyjnej: małżeństwo (związek formalny) – konkubinaty (związek nieformalny), jako związków, dla których przewidziano odpowiednio maksimum i minimum zainteresowania prawa. Wprowadzane zostają nowe rodzaje związków formalnych, a stan faktyczny wspólnego życia dwóch osób coraz częściej powoduje daleko idące skutki prawne. W państwach, w których nie doszło do instytucjonalizacji związków osobistych alternatywnych wobec tradycyjnie rozumianego małżeństwa, jak na przykład w Polsce, zaobserwować można wzmożoną presję regulacyjną.

2. Geneza prawna zarejestrowanego związku partnerskiego

2.1. Rejestracja partnerstw domowych w USA

W 1985 r. kalifornijskie miasto Zachodnie Hollywood utworzyło rejestr tzw. partnerstw domowych (*domestic partnership registry*)⁹. Zarejestrowanie związku faktycznego pozwalało dwóm osobom, bez

---

⁷ Zob. np. szeroko dyskutowaną angielską sprawę *Burns v. Burns*, 1984 [1984] 1 All ER 244, która dotyczyła skutków prawnych ustania prawie 20-letniego związku faktycznego.

⁸ Zob. np. badania przeprowadzone w Anglii i Walii (w:) G. Douglas, J. Pearce, H. Woodward, *Cohabitants, Property and the Law: A Study of Injustice*, MLR 2009, nr 1(72), s. 24–47. Zob. również B. Paul, *Koncepcje rozliczeń majątkowych między konkubentami*, PS 2003, nr 3, s. 17–41.

⁹ Zob. co do genezy tego terminu: I. Curry-Sumner, S. Curry-Sumner, *Is the Union Civil? Same-Sex Marriages, Civil Unions, Domestic Partnerships and Reciprocal Benefits in the USA*, ULR 2008, nr 2(4), s. 245.

Jakub Pawliczak – doktor nauk prawnych; wykładowca w Instytucie Prawa Cywilnego Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego, asystent sędziego Trybunału Konstytucyjnego; autor licznych publikacji z zakresu prawa cywilnego, rodzinnego, medycznego i konstytucyjnego; komparatysta.

■ Książka stanowi monograficzne opracowanie dotyczące instytucji zarejestrowanego związku partnerskiego oraz małżeństwa osób tej samej płci. Omówiono w niej genezę oraz charakter prawny zarejestrowanego związku partnerskiego przez porównanie tej instytucji prawa cywilnego z małżeństwem. Rozważania prowadzone są na tle regulacji prawa obcego (m.in. Francja, Belgia, Niemcy, Szwajcaria, Irlandia, Holandia, Wielka Brytania, państwa nordyckie) oraz polskich projektów ustaw o związkach partnerskich. Analizie komparatystycznej poddano również charakter prawny małżeństwa, które może zostać zawarte przez dwie osoby, bez względu na ich płeć.

■ W monografii przedstawiono cywilnoprawne, międzynarodowe oraz konstytucyjne uwarunkowania instytucjonalizacji związków partnerskich w prawie polskim. Szeroko omówiono orzecznictwo sądów europejskich oraz konstytucyjnych, a przeprowadzone badania pozwoliły na sformułowanie postulatów *de lege ferenda*.

■ Publikacja skierowana jest do pracowników naukowych, komparatystów oraz szerokiego kręgu osób zainteresowanych prawną regulacją związków osobistych alternatywnych wobec tradycyjnego małżeństwa. Opracowanie może okazać się pomocne dla osób, które za granicą zarejestrowały związek partnerski lub zawarły małżeństwo z osobą tej samej płci.

ISSN 1897-4392
ISBN 978-83-264-3370-2

9 788326 433702

Cena 99 zł
(w tym 5% VAT)

Zamówienia:

infolinia 801 04 45 45, fax 22 535 80 01
zamowienia.książki@wolterskluwer.pl
www.wolterskluwer.pl
księgarnia internetowa www.profinfo.pl

9788326433702 W01P01